

# **Szilasi László *Szentek hárfája* című művének értelmezése**

**Jelige: Ladik**



# Szilasi László: *Szentek hárfája* című művének értelmezése

Bevezető

*„A száj Isten-bizonyíték.*

*A már majdnem kész felületet, hogy tökéletessé*

*tegye, utólag hasította fel, fájdalommentesen,*

*akárha rajzolna, a Teremtő ujjá.”*

(Szilasi László: *Szentek hárfája*)

Dolgozatomban a kortárs magyar irodalom egyik jelentős alkotásával, Szilasi László: *Szentek hárfája* című regényével foglalkozom. A mű megjelenése után szinte azonnal rangos elismerésben, Rotary Irodalmi-díjban részesült. Ezzel is jelezve az olvasóközönség felé, hogy kiemelkedő alkotásról van szó. Írásomban tehát a regény értelmezésére törekedtem kiemelve azokat a jeleneteket, helyszíneket, irodalomelméleti fogalmakat, amelyek együttesen alkotják ezt a nagyszerű regényt.

A dolgozat megírása előtt öt különböző pontot állapítottam meg vizsgálódásom tárgyául. Az első részben a regény cselekményével foglalkozom, részletesen bemutatva a három különböző rész eseményeit, és azok értelmezési lehetőségét. A második részben a regény cselekményének helyszínével foglalkozom. Hiszen a regényben megjelenő események, terek, szereplők szoros kapcsolatban állnak a mai Békéscsaba történetével. Ennél a résznél Haán Lajos: *Békéscsaba története* című munkáját tekintem kiindulópontnak. A harmadik részben az események idejével foglalkozom. Mivel a történet a magyar történelem három központi eseményének idejében játszódik (Trianon, '56-os forradalom és szabadságharc, '89-es rendszerváltás) fontosnak tartom ezek részletes ismertetését. Kérdésként felmerülhet, hogy lehet-e egyezést találni a három korszak között illetve, hogy lehetséges-e egy adott séma megállapítása a három időszakra együttesen nézve? Főleg ezekre a kérdésekre keresem a választ, a válaszokat. Írásom negyedik részében a narrátor került központi szerepbe. A regény

szerzője sok szereplővel, eltérő történelmi korszakokkal dolgozott, így a narrátor személye is állandóan változik. Érdekes megfigyelni ennek a jelentőségét a műben. Egyes feltételezések szerint Szilasi László azt a narrátori felfogást követte, amelyet Ottlik Géza is használt az *Iskola a határon* című művénel. Főleg eköré a feltételezés köré építettem fel ezt a szövegrészt. Az utolsó ötödik részben pedig megpróbáltam a művet besorolni a kortárs művek közé. Figyelembe véve a szerző ismertségét, eddigi munkáit, azt a hatást, amit a mű váltott ki.

Dolgozatom zárásaként pedig egy rövid összefoglaló olvasható, amelyben az eddig külön - külön vizsgált részeket egy pontban rögzítve mutatom be. Ezzel igyekszem értelmezésemet egyszerűsíteni, bemutatni a különböző fejezetek egységességét.

### ***A Szentek hárfája című regény cselekménye***

A regény alapvetően három részre osztható. Az első részben a Horthy Miklós kormányzó nevével jelzett korszakban találja magát az olvasó. Egészen pontosan 1924. december 24-én este. A második nagyobb egység esetében már az '50-es évek Magyarországon találja magát az olvasó, néhány nappal az 1956-os forradalom és szabadságharc kirobbanása előtt. A forradalomnak egyébként központi szerepe van ebben a fejezetben. A mű harmadik nagyobb egységében pedig újabb közel 40 évet ugorva az időben, 1989-ben, a rendszerváltás évében folytatódik a történet. Jelen esetben tehát a XX. századi magyar történelem három legtöbb vitát és párbeszédet kiváltó korszakán ível át a regény cselekménye. A mai napig ellentétes a megítélése a Horthy-korszaknak, amikor is az ország hivatalos államformája királyság, de nincs felkent uralkodó, aki a nemzet élére állna, helyette Horthy Miklós kormányzó tölti be a vezető szerepét.

A vesztes második világháború után a kommunizmus veti meg a lábát Magyarországon, amelynek első embere Rákosi Mátyás lesz. A Rákosi-korszakban uralkodó terror és szegénység ellen robbant ki a forradalom 1956. október 23-án. Ennek az eseménynek döntő szerepe van a regényben abból a szempontból, hogy a fejezet főhőse ekkor veszíti életét, így a rejtély továbbra is rejtély marad. A Horthy – és Rákosi nevével fémjelzett korszak párhuzamba állítható egymással abból a szempontból, hogy egyik sem a demokratikus elveket tűzte zászlajára. Viszont a vidéki élet minden a két rendszerben kiemelt fontossággal bír. A könyvben is olvasható a feudális viszonyok meglétére utaló nagybirtok rendszer, a földesúrral és a cselédekkel együtt. Rákosi Magyarországon viszont változik a hatalmi rend, és névleg a

paraszság, a korábbi cselédség, a dolgozó kezébe kerül a hatalom. A *Szentek hárfája* című műben ez is tökéletesen megjelenik.

A könyv záró egységében pedig a nem is olyan távoli múltba kalauzolja a szerző az olvasót. Egy újabb történelmileg fontos pillanat. A Szovjetunio összeomlása után Magyarország a demokrácia útjára lép, és felszámolja idehaza a kommunizmust. A rendszer összeomlásával, a nagy „vörös” rendszer felbomlásával egy időben megszűnik a titok. A könyvben fény derül a gyilkosságra, és a szereplők a rendszerváltó magyarokhoz hasonlóan mindent tiszta lappal kezhetnek újra.

### **1./1. Az első fejezet**

*„1924. december 24-én éjszaka, nagyjából egyazon időben, fél tizenkettő előtt néhány perccel, vagy kicsivel utána, három férfi vágott neki a szakadó hóban a városnak, hogy a feldíszített haragosi Nagytemplomban, a lehető legteljesebb számban összegyűlt hívek körében, ők is köszöntsék Szent Fiad, a Megváltó születését.”* (Szilasi László, *Szentek hárfája*, 7) – kezdi regényét Szilasi László. Rögtön az első bekezdésben megtörténik az időpont és a helyszín kijelölése (1924, Haragos – ma Békéscsaba része). Rövid szereplő bemutatást, és néhány előzmény szál említése után az Árpádharagosi evangélikus Nagytemplom válik a helyszínné, ahol Grynaeus Tamás, fiatal diák, látszólag minden előjel és indok nélkül hat lövéssel agyonlövi Omaszta Mátyást, *„tekintélyes haragosi fuvarosgazdát”*. Az első nagyobb egység, első fejezetében tehát megtörténik az a cselekmény, amely végig a regény központi szála lesz. Egy nagy felháborodást kiváltott gyilkosság, amelynek elkövetője és indokai után az egész művön át folyik a nyomozás. Titokzatosság és rengeteg kérdés lengi körül az eseményeket. A gyilkosnak a lövések után támadt zűrzavarban valahogyan sikerült megszöknie, ami ennél azonban még furcsább, hogy a nagy termetű, túlsúlyos holttest eltűnt a gyilkosság helyszínéről, így a temetéskor csak egy üres koporsót temettek el a hozzátartozók.

Az ezt követő fejezetben ugrunk néhány évet az időben, és 1928-ban térünk vissza a településre, amikor is két idegen (Dalmand és Palandor) érkezik a településre. Ebből a fejezetből értesülünk arról is, hogy a rendőrség bizonyíték és tettes hiányában megszüntette a nyomozást. Ennek ellenére vagy éppen ezért azóta sem nyugodt a kisváros élete. Folyamatosan közbeszéd a szenteste történt gyilkosság. Már a fejezet elején megismerhetjük a második, az '50-es években játszódó egység főhősét, Ladik István rendőr főhadnagyot, aki (már az '50-es években) szintén az Omaszta-ügy után nyomoz. Ekkora mesélik el neki az 1928-ban történeteket. Kiderül, hogy Dalmand és Palandor is nyomoztak a gyilkosság

körülményei és az elkövető után. Ekkor ismerhetjük meg Connie Reevest, akit többek között Omasztával és a fiatal diákkal is szeretők voltak. Megjelenik egy arab telivér és annak levágása. Mivel ez a ló volt Connie kedvenc Dalmand és Palandor bosszút feltételeznek a gyilkosság okaként. Az elkövető pedig egyszerűen a másik szeretője volt Connienak. Mielőtt azonban elutazna a településről a két nyomozó még találkoznak az első fejezet narrátorával, egyben szemtanújával, Makoviczával, aki találkozóra invitálja a két férfit. Ekkor azonban újabb gyilkosság történik. Amikor mindenki megjelenik a találkozón valaki egy bombát hajít a társalgó férfiak közé. A merényletet csak Dalmand éli túl, de végtagjai megcsönkulnak és nem sokkal az eset után ő is meghalt. Az 1924-es titokzatos gyilkosság megoldása helyett azonban újabb rejtély születik, és újabb gyilkosság történik. Így jutunk el a második nagyobb egységhez az 1950-es évek Magyarországra, és jutunk el Ladik Istvánhoz, akinek feladata lesz az immáron kettős gyilkosság megoldása.

## **1./2. A második egység**

A regény második nagyobb egységében Ladik István rendőr főhadnagy lesz a központi szereplő. Az ő nyomozásán keresztül láthatjuk az '50-es évek Magyarországot és a forradalom napjait. A második nagyobb egység első fejezetében megismerjük Ladikot. Megtudjuk, hogy korán árvaságra jutott, viszont jó tanuló volt, és a '30-as években titkosszolgálati munkát is végzett. A Horthy- korszakban és a második világháborúban betöltött szerepét követően 1948-ban az ÁVÓ (Államvédelmi Hatóság) tagja lesz. Az ÁVÓ-tól 1954-ben kerül Árpádharagosra, ahol a kezdeti idők után ő is beleveti magát a gyilkosság(ok) utáni nyomozásba. Ebből a fejezetből tudhatjuk meg, hogy az előző részben megismert Connie, és apja feltételezhetően az angol titkosszolgálattal is kapcsolatban állt. Ladik egy segítőtársat is talál magának Béres Dávid személyében, aki Szlovákiából (Csehszlovákiából) Haragosra települt szlovákiai magyar. Béres tanár volt. A művészetekben, a humán tudományokban jártas ember, aki segített Ladiknak, ha az olyan területre tévedt a nyomozás során, amelyhez már nem értett. Ebben a fejezetben a nyomozás tárgyává válik egy magyar származású itáliai festő, Georgo H'aan-H'aragosso. A festő fiatalon, 1924-ben hunyt el, de New York-i halála előtt még Magyarországra, apja szülővárosába Árpádharagosra látogatott. Béres és Ladik kiderítették, hogy az itt festett képek a festő korai halála után olyan hatalmas értéket képviseltek, hogy azért akár gyilkolhattak is volna. A két „nyomozó” leírásából már-már kiderül az 1924-es gyilkosság indítéka, de mielőtt az olvasó teljes képet kaphatna az akkori rejtélyről a történelem közbe szól.

Kitör az 1956-os forradalom és szabadságharc. Ettől kezdve a két férfi további sorsa jelenik meg a könyvben. Mindketten aktívan részt vesznek a helyi politizálásban, amikor kitört a forradalom. A szovjet támadásig a városi forradalmi tanácsok tagjai. November 4-én a szovjet betöréssel újra megindulnak a harcok. Béres is és Ladik is ezen harcok során veszítik életüket. Ahelyett tehát, hogy fény derült volt a gyilkosságok indítékaira újabb halálesetek történnek, a nyomozók pedig immáron másodjára válnak áldozattá.

### **1./3. A harmadik egység**

A következő nagyobb egység már 1989-ben, a rendszerváltás évében játszódik Magyarországon. Ennek a fejezetnek a két főhőse (Kanetti Norbert, Omaszta Bandi) hasonlít az előzőekben megismert személyekhez. Egy erős, intelligens férfi (jelen esetben Kanetti) segítőtársa egy szerényebb, visszafogottabb ember (Ladik-Béres). Mielőtt azonban bemutatnám a harmadik nagyobb egységet még említést kell tennem a második és a harmadik rész közötti átkötő szövegről. A két külön fejezet között egy néhány oldalas leírás található az Árpádharagosi evangélikus Nagytemplomról. Elsőre szükségtelennek és érthetetlennek tűnik ez a kis rész, de a történet felgöngyölítéséhez elengedhetetlen fontosságú lesz.

1989 nyarán a haragosi vasúti pályaudvaron vesszük fel újra a történet szálát. Ekkor érkezik meg Kanetti Norbert tanársegéd, hogy megírja Ladik István sorsát. Az adatgyűjtést a helyszínen tervezte elvégezni, ezért is utazott Árpádharagosra, ahonnan ő is származott. A vissza(haza)térés után régi ismerősükkel, középiskolai barátokkal (Omaszta), és osztályfőnökével is találkozik. A történet a vége felé közeledve újabb fordulatot tartogat. Az előző részekből megismert Ladik mégsem volt olyan járatlan a művész világban. „*Hanem azonban amit én tudok, az meg az, hogy ez a Ladik, még a régi rendszerben, mielőtt ávós lett volna belőle, meg rendőr, művészettörténész-féle, vagy galériás, vagy antikvárius, vagy mi a fene volt. És aztán addig-addig fulladozott itt a helyi mocsokban, unalomban, hogy a vége felé talált aztán magának egy régi büntényt, amiben szerepet játszott egy még régebbi kép, festmény, vázlat, rézkarc, ceruzarajz, vagy nem tudom micsoda, és azzal aztán elbíbélődött októberig.*” (Szilasi László, *Szettek hárfája*, 230) Meséli Kanettinek középiskolai osztályfőnöke dr. Kajár Béla. Kanetti ezek után belevetette magát a nyomozásba. Kiderítette, hogy Makovicza, az első egységben megismert pedellus elrejtett valamit a nagytemplom tornyában, visszaemlékezések szerint néhány dossziét. Linderváry Károly, evangélikus lelkész világosítja fel Kanettit a korabeli eseményekről. Az ő véleménye áll a legközelebb a valódi igazsághoz. Elmondja Kanettinek, hogy a templom toronyban lévő dossziék tartalmazhatják a valódi igazságot. Kanetti és Omaszta felmásznak a templom tornyába,

kinyitják a dossziékat tartalmazó rekeszt, amely telve van vízzel, így minden dosszié, anyag megsemmisült az évek során. A templomtoronyból lefelé mászva újabb tragédia történik. Omaszta lezuhan és azonnal szörnyet halt. Kanetti deréktól lefelé lebénult.

A bizonyítékok tehát megsemmisültek. Ahogyan a kép és a gyilkosságok után nyomozók is. Azt gondolom, hogy a legjobban maga a szerző Szilasi László tudja összefoglalni az eseményeket: „Regényem a „gonosz regénye”. A gonoszról szól, amely elpusztítja szereplőit, de maga is halálra van ítélve. Lehet ez a gonosz Omaszta Mátyás, de lehet az elnyomó diktatúra, a hidegháború. Emellett adott egy vidéki város, különös, monumentális nyugtalanító épületeivel, 20. századi viharos történelmével. Adott az írói látomás, elképzelése arról, amit szeretne megírni. A történetet és a helyszínt ki lehet találni, de a valóságot is meg lehet írni, és az mindig érdekesebb a fikciónál.”<sup>1</sup>

## Békéscsaba története

A regény központi helyszíne Árpádharagos. A történetben szereplő kisváros számos pontban érintkezik a mai Békéscsaba városával, történetével és lakóinak történetével. Ez természetesen abból következik, hogy maga a szerző itt töltötte gyermekkorát illetve Békéscsaba városában született. A városban a XVIII. század óta nagyszámú szlovák nemzetiségű lakos, illetve szlovák ősökkel rendelkező személy lakik. Békéscsabáról Haán Lajos 1858-ban írt értekezést. Dolgozatom következő részében főleg erre az anyagra támaszkodva igyekszem röviden összefoglalni a város történetét.

„Régi okiratokban e helynek neve különféle módon iratik, nevezetesen: Chaba, Choba, Chiaba, Chyaba, Tsaba, Tschaba, Tót-Csaba; napjainkban: Csaba s más illy nevű helyektől való megkülönböztetése végett: Békés-Csaba.” Békéscsabáról először 1332-ben a pápai tizedjegyzékben említik. A magyar bejövételétől lakott terület lehetett. A török hódoltság idejében a település teljesen elnéptelenedett, csak a XVIII. század első felétől válik újra lakottá. Már ebben az időben vegyes lakosságú településnek számított. A magyarok mellett nagy számú szlovák nemzetiségű is megtelepedik a mai Békéscsaba elődjének nevezhető területen. Haán 1858-as munkájában közli az egy évvel korábban befejezett népösszeírás adatait. Ezek szerint:

---

<sup>1</sup> <http://www.irodalmijelen.hu/05242013-1017/gonosz-jol-megirt-regenye-szilasi-laszlo-szentek-harfaja-cimu-regenyenek-szegedi> (megtekintve: 2014. december. 20.)

„ [1] Vallásra nézve: római katolikus 4274, görög egyesült 69, görög nem egyesült 624, ág. hitv. evang. 20841, helvét hitvall. 307, zsidó 590, összesen: 26705...

[4] Nyelvre nézve: magyar: 4856, német 50, oláh 501, tót 20671, cigány 201, zsidó 426, összesen 26705

Ezek a számadatok egyértelműen alátámasztják, hogy a XIX. század közepén a lakosság nagy százalékát a szlovák anyanyelvűek teszik ki. A regényben ez megjelenik a családneveken illetve a használt kifejezéseken keresztül. Például a meggyilkolt Omaszta nevében is a szlovákságot erősíti, illetve visszaemlékezések szerint gyakran használt szlovák nyelvű kifejezéseket is. Amelyek szintén származását erősítik. Békéscsaba hagyományosan a magyarországi szlovákság központjának számított. Azonban a XX. században bekövetkezett két világháború, a kitelepítések illetve az elvándorlások következtében mára elvesztette szlovák (tót) jellegét. A 2001-es népszámlálás adatai szerint 67968 lakója volt a városnak, amelynek megoszlása a következő: 93.8% vallotta magát magyarnak, 5.9% szlováknak, 0.6% németnek, 0.4% cigánynak, 0.4% románnak. A város XX. századi történelmében is van egy esemény amely feltűnően hasonlít a *Szentek hárfája* című regényben megtörtént gyilkosságra.

1911. május 11-én itt gyilkolta meg Zsilinszky Gábor, Bajcsy-Zsilinszky Endre testvére, Áchim L. András parasztgazdát, a Magyarországi Parasztpárt alapítóját. Áchim lobbanékony, veszekedős stílusáról illetve arról vált ismertté, hogy azonnali, radikális változásokat követelt a Monarchia gazdasági életében. Zsilinszky pisztollyal, több lövéssel végzett vele.

A regény másik központi motívuma, épülete az árpádharagosi Nagytemplom, amely leírásából következtethetünk a békéscsabai Nagytemplomra. A regény és a valóság közötti további egyezés, hogy mindkét esetben az evangélikus egyház birtokában van az épület. A műben itt történik a gyilkosság szenteste, Ladik István jellemzést ír róla, többször is központba állítva az épületet. Kanetti itt találja meg a félig megsemmisült dokumentumokat és itt éri baleset Omaszta Bandival együtt. A regény teljes cselekménye során mindig visszatérnek az események a templomhoz. Ladik itt veszti életét a leomló vakolat miatt. Makovicza innen nézi végig Grynaeust és Omasztát. Kétség sem férhet hozzá, hogy a legjelentősebb helyszín a Nagytemplom a regényben. A békéscsabai evangélikus Nagytemplom Európa legnagyobb evangélikus felekezetű temploma. A templom alapkövet 1807-ben tették le, az építkezés pedig 1823-24-ben fejeződött be. Hivatalosan 1824. június 29-én szentelték fel. Amely kisebb felújításokkal és restaurálásokkal a mai napig változatlanul

működik. Az épület kiváló akusztikája miatt gyakran használják komolyzenei, illetve más koncertek, rendezvények lebonyolítására. A főhomlokzaton olvasható a következő latin nyelvű szöveg, amely a regényben is megjelenik: „*Gloria sit coeli domino sit gratia terris. heus, orate pii, paenaqve psallite gentes*”. Magyarra fordítva: „*Dicsőség legyen az ég Urának, legyen áldás a földön, imádkozzatok hívek, s dicsőítő éneket zengjete népek!*”. Továbbá a regényben említett terek leírása is pontosan megfelel Békéscsaba látképének. A műben gyakran említett Kossuth-tér vagy a templom tornyából való kilátás is egyezést mutat más forrásokkal. Összegzőként megállapítható, hogy a *Szentek hárfája* című regényben szereplő Árpádharagos legtöbb helyszíne a mai Békéscsabáról lett mintázva, a szerző élete során tapasztalt élmények, látott terek, helyek és olvasott szövegek alapján. A műben szerepel még egy nagy jelentőséggel bíró intertextus, a cím. Szilasi László saját bevallása szerint a magyar irodalomtörténet adta a címet, ugyan is Tranoscus<sup>2</sup> *Chitara Sanctorum* címet viselő művének magyar fordítása a *Szentek hárfája*. Tranoscus művében több száz ódát és éneket gyűjtött össze, amelyek közül 150-t saját kezűleg írt. Ennek a műnek kiemelt szerepe volt és van a helyi emberek által tartott evangélikus liturgiában.

## Kettős narrátor alkalmazása

A regény kiemelkedő minőségéhez nagyban hozzájárul a narrátor és a narráció szerepe. Amennyiben hasonlóságot keresünk más magyar regényekkel, akkor Ottlik Géza *Iskola a határon* című művét kell említenünk. A két mű közös vonása, hogy egyik sem kizárólag egy narrátorral dolgozik. Ottlik esetében is más és más narrátorokról beszélhetünk a különböző események kapcsán. Szilasi László ezt tovább bővítette és minden külön egységnek és az azokon belül megjelenő fejezeteknek külön narrátora van. A következőekben ezeket fogom részletesebben bemutatni.

### 1./1. Az első nagyobb egység narrációi

A Horthy-korszakban játszó első egység első fejezetében Makovicza a narrátor. Bemutatja az árpádharagosi Nagytemplomba igyekvő Omaszta Mátyást, a későbbi áldozatot illetve Grynaeus Tamás, fiatal diákot, a későbbi gyilkost. Elmond egy rövid előzetest Omaszta szokásáról, jelleméről ezeket szintén megemlíti Grynaeus esetében is. Elmondja, hogy ekkor

---

<sup>2</sup> Tranoscus (Tranovsky György), 1591-1637: Evangélikus lelkész, a szlovák anyanyelvű evangélikusság mindennapi életében jelentős alak, az 1629-ben megjelent ódagyűjteményének a mai napig érezhető hatása van a szlovák nyelvű evangélikus liturgiára, [http://church.lutheran.hu/reformatio/ppanteon/pp\\_ev\\_tranovsky\\_gyorgy.htm](http://church.lutheran.hu/reformatio/ppanteon/pp_ev_tranovsky_gyorgy.htm) megtekintve: 2014. október 29.

még senki sem számított a későbbi események bekövetkeztére. Továbbá magát is bemutatja, igaz elég felületesen. Az ő személyét részletesen majd csak a második nagyobb egységben fogjuk megismerni. A narrátor leírja, hogyan érkeztek az emberek a szenteste történő Istentiszteletre, illetve elmeséli magát a gyilkosságot is, és a lövések után kitörő pánikot. Számára viszont ennyi szerep jutott az első egységben, mert a második fejezetben már nem ő válik a regény narrátorává. A második, *Dalmand és Palandor* című fejezetben először ismeretlen a narrátor kiléte. Csak a későbbiekben derül ki, hogy a második nagyobb egység főhősének, Ladik Istvánnak a szemén és nyomozásán keresztül értesülünk az eseményekről.

A nyomozás során felkeresi Kehrheim grófot, aki egy sakk mérkőzés hallgatása közben meséli el Dalmand és Palandor történetét. Egyszerre tehát két narrátor van a színen. Egy külső és egy belső. Külső Ladik, mert kívülről érkezve sokkal nehezebb a viszonyokhoz igazodnia, az eseményeket felderítenie és véleményt formálni, ez érződik is a szövegben. A belső narrátor nyilván a gróf, aki helyi lakosként ismeri a viszonyokat, nemesként összeköttetésben állt a gazdag földbirtokos Omasztával. Illetve a templomban történt eseményeket is életszerűbben képes bemutatni. A két narrátor meglelte mégsem hátrány a regény élvezhetősége és olvashatósága szempontjából. Tökéletesen kiegészítve egymást, ott ahol Ladik mesélése hiányossá válik, ott kiegészíti a gróf története és ez igaz fordítva is. Ebben az esetben tehát nem kizáró ellentét a két különböző narratori pozíció. Továbbá mindkét esetben bizonyos szintű korlátozottságról beszélhetünk a narrátorok esetében. Egyikőjük sem mindent tudó, illetve annak köszönhetően, hogy váltott formában jelenik meg a két narrátor az olvasó is bekapcsolódik a narrációba. Mivel az olvasó már tudni fogja mind a két elmesélő véleményét így együttesen több információval fog rendelkezni, mint külön – külön a két narrátor.

## **1./2. A második nagyobb egység narrációja**

A második nagyobb egység teljes egészében az '50-es évek Magyarországnál játszódik. Alapvetően egy külső narrátorról van szó a fejezetben, de néhány esetben visszatérnek Ladik István feljegyzései, és ezáltal narrációi. A külső narrátor feltételezhetően a harmadik nagyobb egység főhőse, Kanetti Norbert. Egyértelműen nem derül ki, hogy az ő kutatása alapján ismerhetjük meg a történetben bekövetkező cselekményeket, de a harmadik részéből a könyvnek kiderül, hogy Kanetti aprólékos kutatást végzett Ladik „életművében”. Ebben a fejezetben megismerhetjük Ladik előéletét, életének főbb eseményeit mielőtt Árpádharagosra került volna. Ekkor tudjuk meg, hogy szerepe volt mind a Horthy-, mind a Rákosi-korszak

titkosszolgálatában. Megismerjük haragosi „nyomozótársát”, Béres Dávidot, aki segít Ladiknak felderíteni az 1924-ben illetve 1928-ban bekövetkezett események okait.

A külső narrátor elemzését csak néha szakítják meg Ladik feljegyzései, és beszélgetései a nyomozás során. Csak úgy, mint az első részben itt sem zavarja egymást a két narrátor. Az olvasó pedig harmadikként ebben az esetben is bekapcsolódhat a narrációba. Annyi eltérés azonban mindenképpen mutatkozik, hogy ebben a fejezetben a külső narrátor már-már mindentudóként van jelen Ladikkal szemben, aki a nyomozás aktív résztvevőjeként még mindig nem biztos a gyilkosságok okai felől. Továbbá nagyon fontos kiemelni, hogy az egész regényben egyfajta csúsztatott narrációval találkozhat az olvasó. Minden fejezetben megjelenik a következő korszak „főnyomozója”. A ’20-as években Ladik, az ’50-es években Kanetti, majd a ’80-as években az első korszakból megismert Makovicza. Végezetül ebben a fejezetben megtudjuk a külső narrátortól a nyomozópáros szerepét és halálát az 1956-os forradalomban és szabadságharcban.

### **1./3. A harmadik egység narrációja**

A harmadik egység cselekményének nagyobb része a ’80-as évek végi Magyarországon, közvetlenül a rendszerváltás előtt játszódik. Ebből a részből, Kanetti Norbert személyes visszaemlékezései alapján, megtudjuk a fejezet főhősné előéletét a Haragosra való érkezése előttről. Megtudjuk hogyan került kapcsolatba a ’20-as évek kettős gyilkosságával illetve Ladik István rendőr főhadnagy történetével. Kanettitől tudjuk meg nyomozása részleteit és beszélgetését Linderváry Károly tiszteletessel, akinek szobája falán megtalálta azt a képet, amely feltételezhető a gyilkosság okaként. Azt is tőle tudjuk meg, hogy hogyan fordult tragédiába az evangélikus Nagytemplom megmászsása. A baleset után a jövőbe is betekintést enged a narrátor. Elmondja, hogy a baleset következtében lebénult és jelenleg Haragoson dolgozik tanárként. Ebben az esetben tehát egy mindent tudó narrátorral találkozhat az olvasó. A művet végül Makovicza monológja zárja, mintegy csodálatos eseményláncolatot fűzve a szenteste történt gyilkossághoz. Ezzel keretbe foglalva a művet és a narrátort is, hiszen a mű elején is Makovicza az aki megszólal. Érdekes módon a múltban élt személy vált a külső narrátorra. Kanetti személyes élményeit meséli el a nyomozás során, az eseményeket, helyszíneket, időpontokat belülről képes bemutatni, még Makovicza egy külső nézőpontból (karzatról tekint le a templomban) zárja le a gyilkosságot, és a regényt.

Összefoglalva, a *Szentek hárfája* című regény legfontosabb eleme a narrátor és a narráció szerepe. A szerző folyamatosan váltogatja narrátorait. Érdekes módon viszont ezzel

nem sérül sem a történet, sem a regény olvashatósága és értelmezhetősége. A szerző bevonja az olvasót is, aki időnként a párhuzamosan meglévő narrátorok tudásából mindenkinél többet tudhat meg az eseményekről. Minden fejezetben változik az elbeszélők tudásszintje is. A mű elején még egy korlátozott narrátorral találkozhatunk, akit a regény végére felvált egy már mindent tudó, az eseményeknél jelenlévő közvetítő. Minden regény vagy prózai alkotás buktatója lehet a narráció. Egy rossz narrációval még egy egyébként jó szöveget is ellehet rontani. Szilasi László művénel azonban ez a lehetőség nem áll fent. Részletekig kidolgozott személyek mesélik el az eseményeket a saját szemszögükből. A narrátorok folyamatosan fent tartják az érdeklődést a cselekmények és a nyomozás iránt. A mű végére pedig a különböző narratori véleményekkel, visszaemlékezésekkel együtt tudja az olvasó megalkotni saját következtetéseit az eseményekről.

## A történet háttere

### avagy

#### a cselekmények korszakainak/idősíkjaiknak elkülönítése

A *Szettek hárfája* című regénynek alapvetően három elkülöníthető idősíkjára van. A XX. század három nagy történelmi pillanatában, az első világháború elvesztése utáni, a Trianon-i döntés utáni Magyarországon, Az '50-es évek Magyarországa az 1956-os forradalommal bezárólag, és 1989, a szocializmus összeomlása után a rendszerváltás előestéjén, játszódik a cselekmény. 2010-ben a Rotary Irodalmi-díj átvétele után az MTV, Záróra című műsorában interjút készítettek a szerzővel. Ebben a televíziós riportban a következőket válaszolta Szilasi László az idősíkokra vonatkozó kérdésre: *„A forrásaim elsősorban, azok képek voltak, és valahogy a '20-as évekről, '56-ról szóló képek, meg a '89-es fotográfiák ihlettek meg, de utólag nyilván úgy magyaráznám, és ez egyébként igaz is, hogy úgy gondolom valahogy ennyi volt a XX. század. Tehát valahol az első világháború után ért véget a XIX. század és a XX. század valahogy ilyen rövid volt, hogy '89-körül vége lett. És nyilván, hogy ebben magyar szempontból az '56 a belső korszakhatár. Az alkotás szempontjából néhány kép annyira fanatizált, hogy nem egyszerűen választhattam mást.”*<sup>3</sup> (MTV, Záróra, 2010) A XX. századi magyar történelem legtöbb vizsgált korszakairól van szó. A regényben történt gyilkosság(ok) következményei időn, téren, forradalmon és rendszerváltáson átívelnek. Három idősíkon át követhetjük az eseményeket. Fontosnak tartom, főleg a regény értelmezése céljából, hogy bemutassam a szövegben felbukkanó korszakokat.

<sup>3</sup> <https://www.youtube.com/watch?v=TPyOMv0zcv0> megtekintve: 2014. december 7.

Érdekes módon a hármas szám folytonosan visszatér a regényben. Három nagyobb, különálló egység, három politikai rendszer, három nyomozás zajlik és így tovább. A legtöbb nemzet több száz éves történetében nem fordul elő, hogy állampolgárai három egymástól élesen elkülöníthető politikai rendszerben éljenek. Magyarországon, mint oly sok más minden, ez is bekövetkezett a XX. században. 20-30 évenként változott tehát a környezet. Az epikus művek időszerkezete művenként és műfajonként más és más. A cselekménynek tehát az egyik leglényegesebb eleme az időkezelés, hiszen meghatározza az olvasó értelmezési lehetőségeit. A *Szentek hárfája* esetében is erről van szó. Minden egység kizárólag abban a kontextusban értelmezhető, amiben a szerző megjeleníti. A műben a különböző korszakokat egyetlen dolog köti össze, a gyilkosság.

A politikai elemzés nem célja dolgozatomnak, de minden fejezetben valós környezet van megteremtve a szereplők számára. Azok a dolgok jelennek meg a műben, amelyeket az átlag olvasó is sejthet az adott rendszer mögé. Az első nagyobb egységben a feudalizmust megőrző rendszerben minden hatalommal az úr, a földesúr rendelkezett. A Rákosi-rendszerről a legtöbb mai embernek az ÁVÓ, az ÁVH hatósága jut az eszébe. Nem véletlen, hogy ennek a résznek a főszereplője is avós tiszt volt Árpádharagosra való érkezése előtt. A harmadik korszakban, Kanetti Norbert révén, pedig az a fiatal, rendszerváltó generáció jelenik meg, akiről a híradások archívumaiból, fotókról, visszaemlékezésekből a mai kor embere vissza tudja idézni, vagy el tudja képzelni a '80-as évek végét. Kanetti már öltözetében is sokkal inkább „nyugati embernek” számít, mint a keleti, kommunista tömbből származó fiatalnak. „... *papírvékony talpú, jajpiros kínai tornacipőt viseltem méregzöld Adidas fűzővel, mocskos, khakiszínű MadDox rövidnadrágot, alsónadrág nélkül, mert azok addigra elfogytak, és egy citromsárga, műszálas Méta pólót. Volt rajtam még egy új, olasz napszemüveg, egy Rocca di Papa feliratú fekete baseball sapka, meg egy kibaszott nehéz, csehszlovák gyártmányú, valaha narancssárga színű, úgynevezett csöves hátizsák. Úgy gondoltam, roppant jól nézek ki. A várost viszont kifejezetten lehangolónak találtam. Kicsi volt, szürke és bűdös.*” (Szilasi László, *Szentek hárfája*, 212)

A narrációnál már előtérbe került, hogy nem zavarja egymást a külső és a belső narrátor, hogy az értelmezést nem bonyolítja, sőt elősegíti a különböző narrátor pozíciók megléte. Az idősíkoknál ugyan ez a helyzet. Az olvasó számára nem válik zavaróvá a különböző történelmi korszakok különböző eseményei között való ugrálás. A három különálló egység oly jól „működik együtt”, hogy a legtöbb esetben észre sem vennénk a változást, ha a szerző nem hívná fel a figyelmet külön. Az egész regényben megfigyelhető egyfajta multa

történi révedezés, merengés. Az a narrátorok legtöbbször múlt időben mesélik az eseményeket. A mű elején Makovicza is múlt időben meséli el a templomi gyilkosságot, Ladik szintén múlt időben fejt ki saját nyomozása eredményeit, Kanetti pedig végképp múlt időben narrálja a cselekményt. Ennek köszönhetően bizonyos szintű csúsztatás jelenik meg a regényben. Az elbeszélők mindig a következő fejezet, egység főhőseivé válnak. Ezért (Kanetti csak részben) a különböző narrátorok folyamatosan az elődjeik történeteit mesélik, és csak ritkább esetben a saját nyomozásukat.

Összességében megállapítható, hogy a három különböző történelmi korszakban játszódó cselekmény nem sérül meg, nem válik bonyolultabbá, nem lesz olvashatatlan, és végképp nem lesz értelmezhetetlen. A narrátorok folyamatosan segítik az olvasót az idősíkok közötti váltásokban, így az olvasó sokkal könnyebben tud alkalmazkodni a változó környezethez, a változó politikai berendezkedéshez és a változó eseményekhez egyaránt. A műben tökéletesen megjelennek az adott korszakra jellemző vonások. A Horthy-korszaknál a nagybirtok rendszer megléte, a cselédség és a „nemesség” között meglévő anyagi és társadalmi különbségek. A második egységben tisztán kivetőek a Rákosi-rendszer ismertető jegyei. Az ÁVH (későbbi nevén: Államvédelmi hatóság) korlátlan uralma, az „egyenlőség”, elvtársiasság megjelenése és kommunizmus első éveinek egyéb ismertető jegyei. A harmadik záró egységben pedig megjelenik a laza, már demokratikus felfogású, nyugat-európai életszínvonalra vágyó fiatal értelmiségi képe. A könyv remek megszerkesztettségét jelenti, hogy ezek a korszakok nem ellentétek, hanem egymás mellé állítható rendszerekként jelennek meg a regényben.

## ***A Szentek hárfája* című regény a**

### **kortárs magyar irodalomban**

A regény, nem sokkal első megjelenése után azonnal rangos elismerésben részesült a kortárs magyar irodalommal foglalkozó kutatók, tudósok részéről. 2010-ben Rotary Irodalmi-díjjal jutalmazták a művet. A kitüntetés jelentőségéről minden elmond, hogy olyan kiváló művészek, írók, költők kapták meg, mint Lator László költő, Darvasi László író vagy Lovas Ildikó író, de a jelöltek között is illusztris névsort találunk. 2008-ban jelölt volt Schein Gábor és Závada Pál, 2009-ben Boldizsár László és Balázs Attila, vagy éppen 2010-ben Garaczi László és Ferencz Győző. Mindannyian a XX. – XXI. század elismert magyar írói, költői. Szilasi László a 2010-es tévéinterjú során a következőket mondta a rangos elismerés átvétele után: *„Hát nyilván sokkot kaptam, amikor megkaptam a díjat, nem számítottam rá. Mert úgy gondoltam, hogy Garaczi Lászlónak és Ferencz Győzőnek az életműve mindenképpen nagyobb és jelentősebb, ne számítottam arra, hogy valóban egy könyvet fognak bírálni. És utána pedig, amikor a sokkot kihevertem, azonnal az jutott eszembe, hogy hát szorongatólag vagy fékezőleg fog hatni rám, hogy esetleg úgy élhetem meg, hogy itt belém vetették a bizalmat, és én ezt nem érdemlem meg... Két-három napomba beletelt, de utána elkezdtem örülni a [...], és a kitüntetésnek egyaránt.”* A díj elnyerése tehát meglepetésként érte a szerzőt. Viszont kétség sem férhet hozzá, hogy jogos a díj oda ítélése a *Szentek hárfájának*, és szerzőjének.

A regényt megelőzően nagyobb, önálló szépirodalmi tevékenysége nem igazán volt a szerzőnek. KANETTI NORBERT néven több novellát is írt, amelyek azonban kötetben nem jelentek meg. Később Németh Gáborral közösen írták a *Kész regény* szépirodalmi művet. Az első, egyedül írt és megjelent műve tehát a *Szentek hárfája* volt Szilasi Lászlónak. Az irodalmi világban azonban mégsem számított ismeretlen névnek a szerző. Irodalomtörténészként több tanulmányt is jegyez. Ilyen tanulmánykötet a *Miért engedjük át az ácsnak az építkezés örömét.*, amely 1994-ban jelent meg nyomtatásban. Két évvel később, Hárs Endrével közösen írták a *Lassú olvasás* című irodalomtudományi értekezést, a Dekon csoport gondozásában. Ugyan a műfaj nem állt messze a szerzőtől, de a regény mégis egyfajta piedesztára emelte Szilasi Lászlót. Neve bekerült a kortárs magyar írók nagy csoportjába. A mű kidolgozottsága, irodalmi jelentősége a XXI. századi kiemelkedő magyar regények közé sorolja a *Szentek hárfáját*. Szilasi László szépirodalmi munkája elismeréseként 2012-ben

József Attila-díjban részesült, 2013-ban pedig Déry Tibor-díjban. A 2010 óta eltelt időben megjelent a szerző második regénye *Harmadik híd* címmel, amely Szeged helyszínnel egy ember történetét meséli el az érettségitől, a meggazdagodáson át a teljes elszegényedésig, a hajléktalanná válásig, majd a halál közelébe kerülve visszatérését a társadalomba. A második regény szintén elismerést hozott szerzője számára mind olvasói, mind tudományos körökben.

Szilasi László minden művében, tanulmányában, szépirodalmi alkotásában fontos szerepet szán az olvasónak. Véleménye szerint a posztmodern elpusztítja a szerzőt, és minden „hatalmat” az olvasóra helyez át. A *Szentek hárfája* című kötet is folytonosan keresi a kapcsolatot az olvasóval, teszi ezt úgy, hogy nem enged minden rendelkezést az olvasónak. A regényben számos olyan személyes érintettségű helyszínt, eseményt (gyermekkori barát lakcímét, a szerző olvasmányaiból átvett neveket – Both, Ottlik- *Iskola a határon* ) írt bele a műbe, amelyek igazából csak a szerzőnek, és annak hordoznak még jelentést, akik közelebbről ismerik Szilasi Lászlót vagy Békéscsaba városát.

Véleményem szerint a regény legfontosabb jellemzője az egység. A mű olyan mértékben egységes, amely más kortárs vagy modern szerzők esetében sem mindig van jelen. A cselekményszálak, a helyszínek, az időpontok, a magyarázatok, az olvasó és a szerző közös egyensúlya miatt válik az egyik legjelentősebb mai magyar regénnyé a *Szentek hárfája*. Bár a regény viszonylag frissen megjelent mű (dolgozatom írásához viszonyítva), mégis számos dolgozat és diskurzus született már róla. A szerző folyamatosan vesz részt különböző közönségtalálkozók, dedikálásokon. Több folyóirat is készített vele interjút. Az *Irodalmi Jelen és a Bárka* című folyóirat is terjedelmes interjút közölt a szerzővel, és átfogó értelezést párosított a *Szentek hárfája* című regényhez. Összefoglalva a regény megérdemelten nyert rangos irodalmi kitüntetést. Szerzője pedig megérdemelten csatlakozott a kortárs magyar irodalom nagy szerzőihez.

## Összefoglalás

Dolgozatomban Szilasi László 2010-ben megjelent, és Rotary Irodalmi-díjjal kitüntetett regényének, a *Szentek hárfája* címet viselő művének értelmezésére tettem kísérletet. Előzetesen öt különböző pontot elkülönítve vizsgálódásom tárgyául. Írásom első részében egy rövid bevezetést követően a mű cselekményét mutattam be, kiemelve az általam fontosnak tartott szereplőket, eseményeket, helyeket és időpontokat. Igyekeztem ezek közös pontjait összefoglalni, és egy értelmezésbe sűriteni. A második pontban a történet helyszínéül szolgáló Árpádharagos (Békéscsaba) bemutatását, történetének leírását tűztem ki célul, kihangsúlyozva azokat a hasonlóságokat, amelyek a regényben meglévő fiktívnek csak részleteiben nevezhető helyszínek, és a mai Békéscsaba helyei között véltem felfedezni. A következő pontban, a regényben véleményem szerint központi szerepet betöltő narrációval foglalkoztam. Külön egységenként bemutatva a megjelenő narrátorokat, a narráció időbeli tolódását. Felhívtam a figyelmet az egymásra épülő, egymást kiegészítő, és az olvasót az értelmezésbe és a tudás megszerzésébe bevonó narrátorokra. Ezek alapján kijelenthetőnek tartom, hogy a különböző személyek, akik szemén keresztül követheti az olvasó a cselekményt, egymást nem akadályozzák, sőt egymáshoz való viszonyuk tökéletesen kiegészíti azokat a részeket, ahol az egyik narrátor tudása és ismeretei hiányosak. A következő fejezetben a regényben megjelenő idősíkokat és helyszíneket vettem vizsgálat alá. Ebben az esetben is megállapítható, hogy a folyamatosan változó korszakok keretei között a regény egységes. Az értelmezésben a különböző politikai rendszerek változása jelentős problémát nem okoz. A szerző nagyszerűen vezeti végig a cselekmény szálát időn és téren át. Dolgozatom zárásaként pedig arra tettem kísérletet, hogy a művet és szerzőjét elhelyezzem a kortárs magyar írók kategóriájába. Megállapítható, hogy a regény kidolgozottságával, sikerességével meghozta az elismerést szerzője számára. Ezek után tehát jogosan sorolható be a *Szentek hárfája* a legjelentősebb magyar regények csoportjába. Szilasi László pedig egyértelműen a kortárs magyar irodalom egyik legjobb, és legérdekesebb írói közé csatlakozott.

Miközben többször újra- és átolvastam a *Szentek hárfáját* feltűnt egy érdekes kifejezés a könyv belső borítóján, „intellektuális krimi”. Sokat gondolkoztam azon, hogy mit is jelenthet ez a kifejezés, majd a következőre jutottam. Nem minden regény krimi, és nem minden krimi regény. A történet fő mozgatórugója természetesen egy kriminalisztikai esemény, egy gyilkosság. Azonban azt gondolom, hogy a mű jóval túlmutat ezen a bűntényen. A XX. századi magyar történelemből vett korszakokkal, a megjelenő emberi sorsokkal, a

folyamatos útkereséssel tökéletesen tükröt mutat a mű a magyar társadalomnak. A trianoni döntést követően a magyarság nagy része folyamatos útkeresésben van. Régi események miszticizálódnak, épületek épülnek majd eltűnnek, politikai rendszerek jönnek és mennek, de egy változatlan: a magyarság. Azt gondolom, hogy a XX. század tökéletes leírását, a magyar tragikus megjelenését láthatjuk a művön keresztül. Hiszen a regényben mindig, amikor valaki közel jut a megoldáshoz (a boldogabb léthez) tragikus körülmények között életét veszti, vagy egy életre szóló sérüléseket szenved. Véleményem szerint ez a XX.-XXI. századi Magyarországra és polgáira is érthető.

Dolgozatom zárásaként pedig ismét a 2010-es tévéinterjúból idéznék. „*Nem halsz meg egészen. ... Nem is tudom, talán az a fontos, hogy ahogy az Esterházy (Esterházy Péter), Esti című könyvében mondja egy halálra készülő figura, hogy az volna a jó, hogyha megjegyeznék. ... Hogy ne múljon az egyediség, gondolom ez az egyik mozgatórugója az embernek.*”! Én azt gondolom, hogy a magyar irodalomtörténet mindenképpen megjegyzi a *Szentek hárfáját* és Szilasi Lászlót is.

## Felhasznált szakirodalom

- Az elbeszélés módozatai, szerkesztette: Józán Ildikó – Kulcsár Szabó Ernő – Szegedy-Maszák Mihály, Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 532-544
- Bombitz Attila: *Akit ismerünk, akit sohasem láttunk*, Kalligram Könyv- és Lapkiadó, Pozsony, 2005, 314-344
- Haán Lajos, Békéscsaba története, Bibliotheka Bekesiensis, 1968
- Irodalomelmélet az ezredvégen, főszerkesztő: Odorics Ferenc, Gondolat Kiadói Kör- Pompeji, Budapest-Szeged, 2002
- *MTI ki kicsoda 2009*. Szerk. Hermann Péter. Budapest: Magyar Távirati Iroda. 2008
- Szilasi László: *Szentek hárfája*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2010
- Szerb Antal: *A világirodalom története*. V. kiadás (1987), Magvető Kiadó, Budapest; 324. o.

## Elektronikus források:

- [http://church.lutheran.hu/reformatio/ppanteon/pp\\_ev\\_tranovsky\\_gyorgy.htm](http://church.lutheran.hu/reformatio/ppanteon/pp_ev_tranovsky_gyorgy.htm), megtekintve: 2014. december 10.
- <https://www.youtube.com/watch?v=TPyOMv0zcv0>, megtekintve: 2014. december 7.
- <http://www.irodalmijelen.hu/05242013-1017/gonosz-jol-megirt-regenye-szilasi-laszlo-szentek-harfaja-cimu-regenyenek-szegedi> (megtekintve: 2014. december 20.)
- <http://www.rid.hu/index.php/archivum/rid-2011> megtekintve: 2014. december 20.

## Felhasznált folyóiratok:

- Beszélgetés Szilasi Lászlóval, in. *Bárka*, 2010/6 évfolyam

